

Föredrag i Kyrkås gamla kyrka den 24 Augusti 1924

Det har funnits en tid när vårt fädernesland var insvept i hedniskt mörker. Våra förfäder voro afgudadyrkare, som hade afgudatemplet hvaruti stora trädbeläten voro uppställda, som föreställde deras gudar, inför hvilka de förrättade sin gudstjänst. Tre gånger om året höllos stora offerfester till gudarnas ära, då offerdjur slaktades och offermåltider anrättades inne i sjelfva templet, der ock en offereld då hölls brinnande.

Den förnämsta af dessa offerfester var der s. k. Midvinterblotet, hvilket ungefärligen motsvarade vår julhögtid, då man hälsade den återvändande solen. Wid sommarens början offrades för en god årsväxt och på hösten frambar man offer för

Våra förfäders religion, den så kallade Asaläran, liknade till sina grunddrag rätt mycket vår tids religion. Man trodde att jorden med allt hvad derå finnes, såväl menniskor som djur blifvit vid tidens början skapade af någon högre makt. Man trodde ock på en strid emellan godt och ondt här på jorden, samt att ragnarök eller yttersta domen en gång skulle komma samt slutligen på ett lif efter detta i deras himmelrike Walhall dit alla goda menniskor och särskildt alla som fallit i krig skulle komma, för att fortsätta sitt himmelska lif hos den allfader hvilkens namn ingen nämna vågar.

Denna religion var dock endast en naturreligion och ett mångguder, som intet annat var än afguder. Våra förfäder hade icke mindre än tolf gudar och lika många gudinnor. De förnämsta af dessa gudar voro: Oden, vishetens gud; Thor, kraftens och styrkans eller krigets gud; Brage, skaldkonstens gud o. s. v. Wid gudstjänsterna åkallade man då den gud som för tillfället passade. Sålunda åkallades krigsguden Thor för seger och framgång i krig, eller Frej för att få god årsväxt.

Våra förfäders religion och hela deras uppfostran synes hafva åsyftat att utbilda dem till härdade, tappra, dödsföraktande krigare. Idrotter, kroppsöfningar och vapenöfningar idkades flitigt och striden blef städse deras käraste lek, så att dessa nordboar rent af sökte kriget för att vinna ära, ryktbarhet och rikedomar, samt slutligen sin själs salighet om de föllo i striden med svärdet i hand. I deras religiösa föreställning ingick att alla som föllo i krig kommo utan vidare till deras himmelrike Walhall och därför fruktade de icke heller döden.

Då krig icke fanns att få i eget land gäfvu nordmännen sig ut på s. k. vikingatåg till främmande länder der de utförde stora bedrifter, och vunno ära och rikedomar. De som hade utkomst dertill förskaffade sig fartyg, som bemannades med tappra, stridbara män med hvilka de gäfvu sig ut på krigståg till främmande länder, stundom ett fartyg ensamt, men ofta flera tillsammans. På detta sätt foro dessa nordiska vikingar härjande fram längs Europas kuster, gjorde "strandhugg" här och hvar, öfverföll den fredliga kustbefolkningen med rövverier och plundringar, samt belägrade äfven stora städer. Till och med sjelfva Paris blef belägradt af dem. dessa fruktade nordmän hemsökte sålunda Hollands, Englands, Frankrikes och Spaniens kuster med krig och rövverier. Till och med långt in i Medelhafvet till Italien och Grekland utsträckte de sina härjartåg och voro öfverallt en skräck och ett verkligt plågoris för kustbefolkningen.

När kejsar Karl den store, som på sin tid var Europas mäktigaste regent, såg de mordiska vikingarna härja på sitt lands kuster, utan att han verksamt kunde förhindra

deras vilda framfart, började han tänka på att genom kristna lärans införande i Norden mildra de nordiska folkens seder och stäffa deras härjningståg. Kejsar Karl medhann dock icke att före sin död fullfölja denna sin afsikt. Det blef först under hans sons Ludvig den frommes regering som något blef åtgjordt för kristna lärans införande i den nordiska länderna.

Kejsar Karl den store var en i många afseenden märkvärdig man. Under sin 45-åriga regering, från och med år 768 till sin död år 814 härskade han öfver Europas mäktigaste rike, som då sträckte sig från medelhafvet ända upp i Danmark, som var rikets nordliga gräns. Till hans välde hörde Tyskland, Holland, Belgien, Frankrike, större delen af Österrike-Ungern, Italien och delar af Spanien.

Kejsar Karl arbetade kraftigt för kristna lärans utbredande icke allenast inom sitt eget stora rike, utan äfven i angränsande länder. Han lät uppföra en mängd kyrkor i sitt rike, bildade biskopsdömen, samt anlade bibliotek och högre läroanstalter eller högskolor i vissa städer för spridande af boklig bildning bland folket.

Kejsar Karl var ock, så vidt känt är, den förste germanske regent, som visade intresse och nit för folkskoleväsendet. Han anordnade skolor bredvid kyrkorna.

Han förordnade att alla barn skulle gå i skola samt att prästerna skulle hålla skolor i hvarje by utan annan aflöning än hvad barnens föräldrar frivilligt ville gifva dem.

Antagligt är dock att prästerna icke vore så synnerligen intresserade för detta extra arbete, hvarför ock resultatet torde blifvit rätt så dåligt. Det var dock i allt fall ett bevis på Karl den stores framsynthet och goda vilja.

I hvarje fall blef Tyskland och de tyska läroanstalterna under hela Medeltiden en hård för lärdom och kunskaper, der äfven en mängd svenska stormän erhållit sin bokliga utbildning.

Den första antydningen om åtgärder för kristna lärans införande i Norden finner man i ett påfvebref af år 817, då påfven Paschal den 1ste uppmannar alla kristna att understödja biskop Ebbo och hans medhjälpare Halitgarins unders deras beskickning för att i Norden införa kristna läran, samt fullmakt för dessa sändemän att predika och befrämja kristendomens stadgande.

Resultatet af dessa första apostlars missionsverksamhet är dock icke närmare känt och någon kristen församling här i Sverige synes ej då hafva kommit till stånd. Åtskilliga kristna torde dock redan förut hafva funnits. Genom vikingatågen hade nordmännen kommit i beröring med främmande kristna folk och åtskilliga af dessa vikingar hade mottagit dopet och antagit kristna läran. Andra funnos, som jemte sina gamla gudar äfven trodde på hvita krist. Vikingarna hade under sina krigståg hemfört ett stort antal kristna krigsfångar som här gjordes till trälar. Dessa torde ock i någon mån hafva gjort kristna läran bekant i Norden.

Man kan alltså med skäl anse att vikingatågen verksamt bidragit till kristna lärans införande i Norden så tidigt som skett. Vi se till exempel att kristna läran först omkring trehundra år senare blef införd i Finnland, Estland, Liffland och delar af Ryssland hvarifrån inga vikingatåg utgingo. Finland blef kristnadt först i senare hälften af 1100 talet och då ifrån Sverige genom Erik den helige.

I ett bref af år 824 som ännu finnes i behåll hade påfven Eugenius den 2dre uppdragit åt Ansgarius och Simeon att i Nordens länder införa kristna läran. Ansgarius började då sin missionsverksamhet i Danmark, hvars konung Harald

Godvinsson redan år 826 blef döpt och antog kristna läran.

Några år senare eller år 829 blefvo sändemän utskickade från Sverige till kejsar Ludvig den fromme, hvilka hos honom begärde att lärare måtte sändas till Sverige för att der predika kristna läran enär många funnos i Svenskarnas land som åstundade att blifva kristna, och deras konung icke satte sig emot att kristna läran der finge predikas.